

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΕΟ-ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Τοῦ Δρ. κ. Εμμανουήλ Κ. Δουνδουλάκη,
ἐκλ. Ἐπικούρου Καθηγητοῦ
Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας
Ἡρακλείου Κρήτης

Σέ τρεῖς, κυρίως, κατηγορίες διακρίνουμε τούς Ἁγίους τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας: τούς Μάρτυρες, οἱ ὅποιοι συνδέονται μέ τήν περίοδο τῶν διωγμῶν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὑπέμειναν τό «μαρτύριο τοῦ αἵματος» καί διαιροῦνται -μεταξύ τῶν ἄλλων- σέ Ἱερομάρτυρες, Παιδομάρτυρες, Ὁσιομάρτυρες, Παρθενομάρτυρες, Μεγαλομάρτυρες, κ.ἄ. Τούς Ὁσίους, στούς ὁποίους ἐντάσσονται ὅσοι ἀγίασαν διαχρονικά βιώνοντας τό «μαρτύριο τῆς συνειδήσεως», καί προέρχονται ἀπό τίς τάξεις τοῦ Μοναχισμοῦ, π.χ. Ἀναχωρητές, Στυλίτες, Δενδρίτες, Γυμνίτες, Σαλοῖ, κ.ἄ. καί τέλος τούς Νεομάρτυρες, οἱ ὅποιοι ὑπέμειναν τό «μαρτύριο τοῦ αἵματος» -ὅπως καί οἱ Μάρτυρες- ἀλλά ἡ μαρτυρική τελείωσή τους τοποθετεῖται ἀπό τήν πτώση τοῦ Βυζαντίου μέχρι τίς ἡμέρες μας.

Ἡ Ἀγιοτόκος Κρήτη ἀνέδειξε καί ἀναδεικνύει Ἁγίους καί τῶν τριῶν παραπάνω κατηγοριῶν. Ὁ Ἅγιος Νέο-ιερομάρτυρας Γεράσιμος, Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης, τοποθετεῖται στήν τρίτη κατηγορία, ἐκείνη τῶν Νεομαρτύρων. Ἐπιπροσθέτως, μέ δεδομένη τήν ἀρχιερατική του ιδιότητα, ἀποκαλεῖται «Νέο-ιερομάρτυρας».

Ἐλάχιστα εἶναι σ' ἐμᾶς γνωστά γιά τό βίο του, καί τά σπάργανα τῶν πληροφοριῶν πού ἐντοπίζουμε στίς πηγές ἀφοροῦν τήν περίοδο πρῖν ἀπό τή μαρτυρική τελείωσή του, τό 1822.

Σύμφωνα μέ τούς, κατά καιρούς, ἐκδεδομένους καταλόγους τῆς Ἐπισκοπῆς Ρεθύμνης, ὁ Γεράσιμος, ὁ ἐπονομαζόμενος «Καστρινός», φέρεται μέ τό ἐπώνυμο «Περδικάρης» ἢ «Κοντογιαννάκης», ἐνῶ στό χειρόγραφο τῶν Ἐπισκοπικῶν Καταλόγων τοῦ ἱατροῦ καί Ἐκκλησιάρχη Γεωργίου Νικολετάκη καταχωρίζεται μέ τό ἐπώνυμο «Μακριγιανναδάκης». Ἡ διαφοροποίηση αὐτή, ὡς πρός τό ἐπώνυμο τοῦ Ἐπισκόπου, ὤθησε τόν ὁμότιμο, πλέον, Καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Θεοχάρη Δετοράκη, νά διατυπώσει τήν ἀποψη -κατά τό παρελθόν- ὅτι ἓνα ἀπό τά δύο θά πρέπει νά θεωρηθεῖ ὡς παρώνυμο.

Από τά ελάχιστα στοιχεία πού διαθέτου-
με από τήν περίοδο τής αρχιερατικής διακονίας
του Γερασίμου είναι καί ή επιστολή πού ἔστειλε
(1819) στον Μητροπολίτη Οὐγγροβλαχίας Ἰγνά-
τιο, μέ τήν ὁποία τόν παρακαλοῦσε νά θέσει ὑπό
τήν προστασία του τόν ἀνιψιό του -κομιστή τής
ἐπιστολῆς- ὁ ὁποῖος μετέβαινε ἐκεῖ γιά σπουδές.

Ἡ μαρτυρική τελείωση τοῦ Ἐπισκόπου Ρε-
θύμνης Γερασίμου ἦρθε ὡς συνέχεια τῶν θηρω-
διῶν τῶν Τούρκων στήν Κρήτη, ἀφοῦ προηγου-
μένως (1821) εἶχαν δεχθεῖ τό «μαρτύριο τοῦ αἵ-
ματος» ὁ Μητροπολίτης Κρήτης Γεράσιμος
(Παρδάλης) καί οἱ Ἐπίσκοποι: Κνωσοῦ Νεόφυ-
τος Φυντικάκης, Χερρονήσου Ἰωακείμ, Λάμπης Ἰερόθεος, Σητείας Ζαχαρίας,
Πέτρας Ἰωακείμ Κλώντζας καί Διοπόλεως (βοηθός τοῦ Κρήτης) Καλλίνικος,
Κισάμου Μελχισεδέκ Δεσποτάκης καί Κυδωνίας Καλλίνικος Σαρπάκης, κα-
θώς ἐπίσης καί πλῆθος κληρικοί καί λαϊκοί. Ὁ Ρεθύμνης Γεράσιμος φυλακί-
στηκε (1821) σέ ἓνα «καταφρονεμένο, ἄχρηστο καί δυσῶδες σπίτι» τοῦ Ρεθύ-
μνου -σύμφωνα μέ τόν Τρύφωνα Εὐαγγελίδη- ὅπου καί ὑπέμεινε βασανι-
στήρια, μέχρι τό Μάϊο τοῦ 1822, ὅποτε καί ἀπαγχονίστηκε στή «Μεγάλη
Πόρτα» τῆς πόλης.

Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, μετά τόν ἀπαγχονισμό τοῦ Ἐπισκόπου
Ρεθύμνης, οἱ Τούρκοι ἔλαβαν αἷμα ἀπό τήν καρδιά του καί ράντισαν, μέ ὑ-
πόδειξη τῶν Ἑβραίων, τίς σημαῖες τους, προκειμένου νά νικήσουν τούς χρι-
στιανούς στίς μάχες.

Τό Ἐκκλησιαστικό σῶμα δέν ἔπαψε νά ἐνθυμεῖται τό περιστατικό τῆς
θυσίας καί τῆς μαρτυρικής τελείωσης τῶν Ἱεραρχῶν, ἀλλά καί τῶν λοιπῶν
κληρικῶν καί λαϊκῶν τῆς περιόδου ἐκείνης. Οἱ Θεῖες Λειτουργίες καί ἐπι-
μνημόσυνες δεήσεις πρὸς αὐτούς, πού ἔλαβαν χώρα τόσο κατά τή διάρκεια
τοῦ 19οῦ ἀλλά καί τοῦ 20οῦ αἰῶνα, καταδεικνύουν τήν πεποίθησή του ὅτι ὁ
Ρεθύμνης Γεράσιμος καί οἱ λοιποὶ Ἀρχιερεῖς μαρτύρησαν ὑπέρ τοῦ Ἀρχιθύ-
τη Χριστοῦ, γι' αὐτό καί συγκαταλέγονται στή χορεία τῶν Νεομαρτύρων
Του. Στό πλαίσιο αὐτό γίνεται κατανοητή ή ὑποβολή (περί τό 2000) ἀπό μέ-
ρους τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης τοῦ αἰτήμα-
τος πρὸς τό Οἰκουμενικό μας Πατριαρχεῖο, γιά τήν ἔνταξή τους στό Γενικό
Ἀγιολόγιο καί Ἑορτολόγιο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ Μητέρα Ἐκκλησία, τό Οἰκουμενικό μας Πατριαρχεῖο, μέ τήν ὑπ' ἀ-
ριθμ. 837 τῆς 21ης Σεπτεμβρίου 2000 Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξη Της,
διακήρυξε τήν Ἀγιότητα τοῦ Ρεθύμνης Γερασίμου, καθώς καί τῶν λοιπῶν
Ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, τοῦ Μητροπολίτου τῆς νήσου, τῶν
κληρικῶν καί λαϊκῶν, τῆς περιόδου 1821-1822. Ἡ ἐν λόγῳ Πατριαρχική καί

Συνοδική Πράξη ἀναγνώσθηκε στὸν Ἱερό Ναό τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ στίς 28 Ἰανουαρίου τοῦ 2001, ὅπου καί ἔλαβε χώρα Συνοδική Θεία Λειτουργία. Ὡς ἡμέρα μνήμης τῶν ἐν λόγῳ Ἁγίων Νέο-ἱερομαρτύρων ὀρίσθηκε ἡ 23ῆ Ἰουνίου. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ συγκεκριμένη Πατριαρχική καί Συνοδική Πράξη, εἶναι, μακρᾶν, ἢ ἐκτενέστερη ὅλων ὅσων συντάχτηκαν στά εἴκοσι χρόνια τῆς Πατριαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου Α', ἡ μεστότερη σέ θεολογικά νοήματα καί ἀρτιότερη, ὡς πρός τό περιεχόμενο καί τίς Κανονικές διατυπώσεις.

Ἐξ ἐπόψεως Ὑμνογραφίας, ὁ Ἅγιος Νέο-ἱερομάρτυρας Γεράσιμος, Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης, δέν παρουσιάζεται, γενικά, μέ αὐτονομημένα ὑμνογραφήματα, ἀλλά σέ Ἀσματική Ἀκολουθία γιά τούς Κρητες Νέο-ἱερομάρτυρες τοῦ 1821-1822, καθὼς ἐπίσης καί σέ ἐκείνη πού ἀφορᾶ «Πάντες τούς ἐν Κρήτῃ διαλάμψαντες Ἁγίους», οἱ ὁποῖες καταχωρίζονται στό «Κρητικόν Πανάγιον» (τ. Β', Γ'). Εἰδικότερα, στήν πρώτη Ἀσματική Ἀκολουθία, ποίημα τῶν ὑμνογράφων Ἱερομονάχου (νῦν Μητροπολίτου) κ. Κυρίλλου Κογεράκη καί Πρωτ. Εὐαγγέλου Παχυγιαννάκη, ὁ Ἅγιος Γεράσιμος μνημονεύεται, ὀνομαστικά, πέντε φορές, ἐκτός ἀπό τό Μηνολόγιο ὑπόμνημα καί τό Συναξάριο τοῦ Ὁρθρου, ἐνῶ καταχωρίζεται, ὀνομαστικά, μονάχα

μία φορά στήν Ἀσματική Ἀκολουθία πού ἀφορᾶ ὅλους τούς Κρητες Ἁγίους.

Πρός τιμὴν τοῦ Ἁγίου συνέθεσε ὁ Ἱερομόναχος, νῦν Μητροπολίτης Ρόδου κ. Κύριλλος, Ἀπολυτίκιο, τό ὁποῖο ἀναφέρεται στίς κακώσεις πού ὑπέμεινε ὁ Νέο-ἱερομάρτυρας κατά τή διάρκεια τῆς φυλάκισής του, καθὼς ἐπίσης καί στή μαρτυρική του τελείωση μέ ἀπαγχονισμό.

Ὁ Ἅγιος Γεράσιμος, Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης, ἐντοπίζεται -μεταξύ τῶν ἄλλων- σέ τέσσερις σύγχρονες παραστάσεις: μία στό Παρεκκλήσιο τοῦ Ἁγίου Τίτου καί πάντων τῶν Ρεθυμνίων Ἁγίων στό Ἐπισκοπεῖο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου -τοῦ ὁποίου τά θυρανοίξια τέλεσε ὁ Οἰκουμενικός μας Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος στίς 2 Σεπτεμβρίου τοῦ 2012- ἀλλά καί σέ φορητή εἰκόνα, ἡ ὁποία βρίσκεται στό γραφεῖο τοῦ Ἐπισκόπου στό Μητροπολιτικό Μέγαρο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου, στήν παλιά πόλη τοῦ Ρεθύμνου. Στήν πρώτη, ὁ Ἅγιος ἱστορεῖται ὄρθιος, ὀλόσωμος, σέ φυσικό μέγεθος, μετωπικός. Τά χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου, ὅπως καί τῆς κόμης, τῆς ὑπόλοιπης τριχοφυΐας τοῦ ἱεράρχη εἶναι καλά σχηματισμένα. Ἡ στάση του εἶναι ἱερατική καί ἡ περιβολή ἀνά-

λογη τῆς ιδιότητάς του, φέρει δηλαδή τὰ διακριτικά τοῦ ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ: ἀρχιερατικό σάκκο, ὠμοφόριο, καί ἐγκόλπιο. Ἡ πλούσια γραμμική πτυχολογία τῶν ἐνδυμάτων προσδίδει ὄγκο σέ αὐτά καί μεγαλοπρέπεια στόν Ἅγιο. Στήν κεφαλή φέρει ἐπανωκαλύμμαυχο -ἀντί μίτρας- καί στό δεξιό χέρι κρατεῖ ἀρχιερατική ράβδο, ἐνῶ στό ἀριστερό κλειστό διάλιθο Εὐαγγέλιο, ἀπό τό ὁποῖο φαίνεται τό πλάγιο πάχος τῶν σελίδων σέ χρῶμα ἐρυθρό. Περιμετρικά, παρά πόδας, τοῦ Ἁγίου ἱστοροῦνται ὁ παλαιός Μητροπολιτικός Ναός τοῦ Ρεθύμνου, καθῶς ἐπίσης καί τὰ κτηριακά συγκροτήματα πού τόν πλαισίωσαν, ὅπως διασώθηκε σέ παλαιά χαλκογραφία τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἡ τοιχογραφία εἶναι ἔργο τοῦ ἱερέως ἀγιογράφου Νικολάου Ρουσσάκη καί τοῦ υἱοῦ του Νικολάου Ρουσσάκη.

Στήν δεύτερη παράσταση, ὁ Ἅγιος Νέο-ἱερομάρτυρας Γεράσιμος ἱστορεῖται μετωπικός. Φέρει τήν περιβολή τῶν ἀρχιερέων τῆς πρωτοχριστιανικῆς περιόδου, δηλαδή φαιλόνιο καί ὠμοφόριο -ἀντί γιά ἀρχιερατικό σάκκο- καί εἶναι ἀσκεπής. Ἡ στάση του εἶναι ἐπίσης ἱερατική. Ἀπλοί σχηματισμοί καί γραμμώσεις εἶναι τό κύριο χαρακτηριστικό τῶν ἐνδυμάτων του. Κρατεῖ μέ τό ἀριστερό χέρι του -τό ὁποῖο δέν διακρίνεται ἐξαιτίας τῶν ἐνδυμάτων- κλειστό Εὐαγγέλιο, ἐνῶ μέ τό δεξιό του χέρι εὐλογεῖ. Ἡ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου ἱστορήθηκε ἀπό τόν ἀγιογράφο Σπυρίδωνα Καλαϊτζαντανάκη καί φέρει τήν ἐξῆς ἐπιγραφή: «Γερασίμω Ἱερομάρτυρι τῷ ἐν Ἁγίοις προκατόχῳ αὐτοῦ πανευλαβῶς ἀφιέρωσεν τήνδε τήν ἁγίαν εἰκόνα, τήν διά χειρῶν Σπυρίδωνος Καλαϊτζαντανάκη ποιηθεῖσαν, ὁ Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου Εὐγένιος ἐν ἔτει 2011».

Στήν τρίτη παράσταση, ἡ ὁποία βρίσκεται, ἐπίσης, στό Ἐπισκοπεῖο, ὁ Ἅγιος Γεράσιμος ἱστορεῖται μέ τόν Ἅγιο Ἰγνάτιο τόν Σιναΐτη, τόν ἐκ Ρεθύμνης. Εἶναι ἔργο τοῦ ἀγιογράφου Ἀντωνίου Λίτινα καί ἀπέτελεσε προσφορά του στό μακαριστό Μητροπολίτη Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου Ἄνθιμο.

Ὁ Ἅγιος νέο-ἱερομάρτυρας Γεράσιμος ἱστορεῖται καί σέ μία ἄλλη φορητή εἰκόνα, τοῦ παραπάνω ἀγιογράφου, ἡ ὁποία χρονολογεῖται τό 2002 καί βρίσκεται στόν Ἱερό Μητροπολιτικό Ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου τῆς πόλεως Ρεθύμνης. Ὁ Ἅγιος φέρεται καί ἐδῶ μετωπικός, μέ τήν περιβολή τῶν Ἀρχιερέων τῆς πρωτοχριστιανικῆς περιόδου. Τό φαιλόνιο εἶναι «πολυ-

σταύρι» καί τό ὠμοφόριο σέ ἀπαλά χρώματα καί λιτούς σχηματισμούς. Κρατεῖ μέ τό ἀριστερό του χέρι κλειστό διάλιθο Εὐαγγέλιο, ἐνῶ τό ὑψωμένο δεξιί βρίσκεται σέ κίνηση εὐλογίας. Τά χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου του, ἡ κόμη καί ἡ λοιπή τριχοφυΐα εἶναι καλά σχηματισμένα. Τά σπαθωτά φρύδια προσδίδουν σοβαρότητα καί αὐστηρότητα στή μορφή, χωρίς νά στεροῦν τήν ἰλαρότητα τοῦ προσώπου.

Ἀξίζει, τέλος, νά σημειωθεῖ ὅτι πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Γερασίμου ἀνεγείρεται τά τελευταῖα χρόνια Ἱερός Ναός στήν ἐνορία Χουμερίου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δετοράκης Θ., «Γεωργίου Νικολετάκη, Ανέκδοτοι Ἐπισκοπικοί Κατάλογοι τῆς Κρήτης», ἐν Κρητολογία, τεύχ. 4 (1977) 65-112· τοῦ ἰδίου, «Ἱστορία τῆς Κρήτης», Ἡράκλειο Κρήτης 1990· Δουνδουλάκης Ἐμμαν., «Κανονικαὶ Πράξεις διακήρυξης τῆς Ἀγιότητος κεκοιμημένων μελῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν 20ετῆ Πατριαρχία τοῦ κ.κ. Βαρθολομαίου Α' (Ἀρχοντῶν)», ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἡρακλείου Κρήτης, 1 (2012), σσ. 24 (ὑπὸ δημοσίευση)· Εὐαγγελίδης Τ., «Ἀνέκδοτον ἔγγραφο ἐκ Σφακίων», ἐν Μύσων, Α' (1932) 39-40· Κριτοβουλίδης Κ., «Ἀπομνημονεύματα», Ἀθήνα 1859· Νανάκης Ἀνδρέας (Ἀρχιμ. – νῦν Μητροπολίτης Ἀρκαλοχωρίου), «Ἐκκλησιαστικά Κρήτης 19ος-20ός αἰῶνας», ἔκδ. Ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997· τοῦ ἰδίου, «Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Νεώτερα Ἱστορικά Β'», ἔκδ. University Studio Press / Ἐκφραση, Θεσσαλονίκη 2004· Παχυγιαννάκης Εὐάγγ. (Πρωτ.), «Ὁ Ἱερός Κληρὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης στὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821», ἔκδ. Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πέτρας, Νεάπολη 1992· «Ἀκολουθία τῶν Ἁγίων Νεομαρτύρων τῶν κατὰ τὰ ἔτη ΑΩΚΑ' καὶ ΑΩΚΒ' ἐν Κρήτῃ Μαρτυρησάντων. Ψαλλομένη τῇ ΚΓ' Ἰουνίου», ἔκδ. Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου Ἐκκλησίας Κρήτης, Ἡράκλειον 2001· «Κρητικὸν Πανάγιον, ἥτοι Ἀκολουθίαί πάντων τῶν ἐν Κρήτῃ Ἁγίων», τ. Β', Γ', ἔκδ. Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου Ἐκκλησίας Κρήτης, Ἡράκλειον 2001· Τρούλης Μ., «Ἱερά Μητρόπολις Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου. Ἱστορία- Μνημεῖα-Θησαυροί», ἔκδ. Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, Ρέθυμνο 2000· Τωμαδάκης Ν., «Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1645-1898), τ. Α'· Αἱ Πηγαί», Ἀθήνα 1974· τοῦ ἰδίου, «Εἰδήσεις καὶ ἔγγραφα τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας», ἐν ΕΕΒΣ, ἔτος Ι' (1933) 192 ἐξ· τοῦ ἰδίου, «Ἐλεγχος τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀρχιερατευσάντων ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1645-1898)», ἐν ΕΕΚΣ, 3 (1940) 114-155.